



RADİKAL TERÖRÜN ÖZBEKİSTAN'IN GÜVENLİK ALGILAMALARINA ETKİSİ: DÜNYADA VE SURİYE'DE ÖZBEK YABANCI SAVAŞÇILAR

Betül CAFER

betul.caf96@gmail.com

ORCID: 0000-0001-5846-0032

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş Tarihi

Received: 16.12.2022

Kabul Tarihi

Accepted: 22.01.2023

RADICAL TERRORISM'S EFFECTS ON UZBEKISTAN'S SECURITY PERCEPTIONS: UZBEK FOREIGN TERRORIST FIGHTERS IN THE WORLD AND SYRIA

ÖZ Özbek yabancı terörist savaşçılar El Kaide, Taliban ve 2011 yılından beri devam eden Suriye İç Savaşı sırasında ortaya çıkan DAEŞ (Devlet'ül İslamiyye Irak ve Şam) terör örgütü gibi gruplar içerisinde varlık göstermektedir. Bu terörist savaşçılar hem Özbekistan hem de bölgesel istikrarın ve güvenliğin sağlanması açısından Orta Asya'da da bir tehdit oluşturmaktadır. Makalenin amacı radikal terörün Özbekistan'ın güvenlik algılamalarına olan etkisini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada öncelikle yabancı terörist savaşçı kavramı ele alınacaktır. Daha sonra Özbek savaşçıların radikalleşme süreçleri ortaya konulacaktır. Çalışmanın diğer bölümünde Özbek yabancı savaşçıların El Kaide, Taliban ve DAEŞ terör örgütleri içerisindeki faaliyetleri incelenecektir. Bu bağlamda son bölümde geri dönen Özbek yabancı terörist savaşçıların Özbekistan'ın güvenlik algılamalarına olan etkisi değerlendirilecektir. Çalışma sonuç bölümüyle nihayete erdirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Radikalleşme, Yabancı Terörist Savaşçılar, El-Kaide, Taliban, DAEŞ, Özbekistan.

ABSTRACT

Uzbek foreign terrorist fighters have a presence within radical Islamic terrorist organizations, al-Qaeda, the Taliban and the Daesh (Islamic State-led Iraq and Damascus) which is a terrorist organization emerged during the Syrian Civil War in 2011. These fighters are a threat for both Uzbekistan and Central Asia in the context of providing regional stability and security. The aim of the article is to reveal the impact of radical terrorism on Uzbekistan's security perceptions. For this purpose, the concept of foreign terrorist fighters will be discussed first. Then the radicalization processes of Uzbek fighters will be revealed. The other part of the study will examine the activities of Uzbek foreign fighters within al-Qaeda, the Taliban, DAESH terrorist organizations. In this context, the impact of returning Uzbek foreign terrorist fighters on Uzbekistan's security perceptions will be evaluated in the last chapter. The work will be concluded with the resulting section.

Keywords: Radicalization, Foreign Terrorist Fighters, Al-Qaeda, the Taliban, DAESH, Uzbekistan.

GİRİŞ

Sovyetler Birliği'nin dağılması bağımsızlıklarını kazanan Orta Asya devletlerinde farklı kültürel ve dini ifadelerin yayılmasına fırsat sunan bir ortam sağlamıştır. Sovyetler Birliği'nin Orta Asya'da bulunan Müslüman halklara karşı din hususunda uyguladığı temel politika dini hareketleri kontrol altında tutmak olmuştur. Bu ortamda yayılan İslamcılık ve İslam hukukuna göre yönetim fikri çeşitli örgütler tarafından benimsenmiştir. Özbekistan'da da ortaya çıkan çeşitli örgütler de bu akımdan etkilenmişlerdir. Ancak tıpkı Sovyetler Birliği döneminde olduğu gibi dini kontrol altında tutmaya yönelik politikalar uygulayan baskıcı otoriter rejim yapısı bu örgütlerin radikalleşmesinde çok önemli rol oynamıştır. Fergana Vadisi'ndeki ihtilafli durumdan yararlanarak faaliyette bulunan bu örgütler Afganistan'da bulunan terör örgütleri ile iletişime geçerek Radikal İslam'ın Orta Asya'da varlık göstermesine neden olmuşlardır. Bu bağlamda Özbekistan İslami Hareketi (ÖİH) ve Hizb-ut Tahrir (HT) hareketi gibi terör örgütlerinin Orta Asya'daki örneklerini oluşturmuşlardır. Bu örgütlerin her ikisi de Özbekistan'ın içerisinden çıkmış ve başlarda İslam Kerimov yönetimindeki rejimi ortadan kaldırarak yerine İslam hukukunu benimseyen bir rejim kurmayı hedeflemişlerdir. Daha sonraları Afganistan'da faaliyet gösteren terör örgütlerine biat ederek bölgesel bir tehdit haline gelmişlerdir.

Özbek yabancı terörist savaşçılar, Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'a müdahalesinin ardından örgütsel yapılarını kaybetmeler de hem Özbekistan hem de Orta Asya için bir güvenlik tehdidi oluşturmaya devam etmektedir. Çünkü yaşamlarını devam ettirebilmek için yeni ortaya çıkan diğer terör örgütleri ile bağ kurmaya devam etmektedirler. Son olarak Suriye' de yaşanan iç savaş sürecinde bölgede beliren otorite boşluğundan faydalanarak güçlenen DEAŞ terör örgütü içerisinde faaliyet gösterdikleri belirtilmektedir. Bu terörist savaşçılar Özbekistan için bir güvenlik tehdidi oluşturmakta mıdır? Dünyada diğer terör örgütleri ile nasıl faaliyet göstermektedirler? Geri dönüş sürecinde Özbekistan için nasıl bir tehdit unsuru meydana getirmişlerdir? Çalışma bu araştırma soruları etrafında şekillenerek radikal terörün Özbekistan'ın güvenlik algılamalarına etkisi ortaya konulacaktır.

Bu çalışma dört bölümden meydana getirilmiştir. İlk yabancı terörist savaşçı kavramının tanımı ve radikalleşme süreçleri ekseninde Özbek yabancı terörist savaşçıların radikalleşme süreçleri ele alınacaktır. İkinci olarak diğer terör örgütleri içerisindeki faaliyetleri ele alınacaktır. Üçüncü olarak Suriye'de faaliyet gösteren DAES terör örgütünün faaliyetlerinin büyük oranda bitirilmesi ile dördüncü bölümde geri dönen Özbek yabancı terörist savaşçıların günümüzdeki durumları araştırılacaktır. Çalışma sonuç bölümüyle nihayete erdirilecektir. Bu çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılmış olup, elektronik ve basılı kaynaklardan, haberlerden ve raporlardan faydalanılmıştır.

YABANCI TERÖRİST SAVAŞÇI KAVRAMI VE ÖZBEK SAVAŞÇILAR

Terörizm örgütlenmiş bir grubun, siyasi hedeflerine ulaşmak için şiddete ya da şiddet tehdidi uygulamaya başvurmasını ifade eden bir kavramdır (Brenda Lutz ve James Lutz, 2017:275). Terörizmin kavram olarak günümüzde çok farklı kullanımları bulunsa da bu kullanımların ortak özelliği şiddet unsurunu barındırmasıdır. Belirli bir siyasi hedefin gerçekleştirilmesi için gruplanan insanların şiddet eylemlerine başvurarak amaçlarına ulaşma çabaları terörizmi doğurmaktadır. Soğuk Savaş sonrası dönemde devletlerin algıladıkları tehdit unsurlarının değişiminde en temel olgu terörizm olmuştur. Günümüzde devletler tarafından terörizm tehdidi çeşitli örgütler tarafından organize edilen şiddet eylemleri vasıtasıyla algılanmaktadır. Terör örgütleri küreselleşmenin en yaygın ve yoğun olduğu günümüz dünyasında karşılıklı



olarak birbirlerine destek sağlayan ağlar geliştirmişlerdir. Bu ağlar üzerinde silah kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı veya insan kaçakçılığı gibi ortak noktalar bulan terör örgütleri arasında ağ yapılanmaları ile yabancı terörist savaşçılar faaliyet göstermektedir.

Terörizmin üzerinde uzlaşmış bir tanımı olmadığından dolayı “yabancı terörist savaşçı” kavramının da net bir tanımlaması yapılamamaktadır. Bu bağlamda bir literatür taraması yapıldığında “yabancı terörist savaşçı” kavramının Suriye iç savaşının ardından “yabancı savaşçı” kavramının yanı sıra kullanılmaya başlandığını söylemek yerinde olacaktır. Bu durum devletler tarafından farklı tanımların değişen koşullara göre kullanılmasına yol açmıştır. Başka bir deyişle, bir terör eylemini gerçekleştiren kişiler bir ülke tarafından yabancı savaşçılar olarak adlandırılırken bir başka ülke yabancı terörist savaşçı olarak adlandırabilmektedir. Bu durum kavramın tanımlanmasını zorlaştırır da özellikle Suriye iç savaşı sırasında ortaya çıkan DAES terör örgütünün dünyanın çok farklı bölgelerinden yabancı mensuplarının bulunması kavramın tanımlanması gereğini ortaya koymuştur. Bu konuda yapılan yabancı terörist savaşçı tanımlamalarına örnek vermek gerekirse Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) ve Uluslararası Cenova Akademisi’nin yaptığı tanımlar açıklayıcı niteliktedir. BMGK’nin 24 Eylül 2014 tarihinde alınan 2178 sayılı kararı ile kavram şu şekilde tanımlanmıştır; “Terör eylemlerini planlama, hazırlama veya onlara katılma amacıyla vatandaşı olmadığı bir devletin sınırlarına giden veya silahlı çatışmalar da dahil olmak üzere terörist olmasını sağlayıcı eğitimler alan veya veren kişilere yabancı terörist savaşçılar denir.” (BMGK, 2014). Uluslararası Cenova Akademisi’nin Uluslararası Hukuk Altında Yabancı Savaşçılar raporunda yabancı terörist savaşçılar, kendi vatanları dışındaki silahlı bir çatışmada devlet dışı silahlı bir gruba katılmak amacıyla öncelikli olarak ideoloji, din ya da akrabalık bağlarını düşünerek kendi ülke sınırlarından ayrılan kişi olarak tanımlanmıştır (Geneva Academy, 2014). Bu bağlamda çalışmada Özbek savaşçılar için yabancı terörist savaşçı kavramı Cenova Akademisinin yaptığı tanım esas alınarak kullanılacaktır.

1979’da Afganistan’ın Sovyetler Birliği tarafından işgali, ardından Bosna, Kosova, Keşmir, Çeçenistan savaşları ve Suriye iç savaşı radikal Müslüman eylemcilerinde dini kimlikleri üzerinden yabancı terörist savaşçı kavramına dahil olmalarına neden olmuştur (Kızılgül,2020:106). Suriye iç savaşına kadar olan dönemde bahsi geçen çatışmalarda dini referanslarla beraber yer alan kişiler özgürlük savaşçısı gibi kavramlarla beraber anılarak yabancı savaşçı olarak tanımlanmıştır. Bu çatışmalardan geriye kalan savaşçıların Suriye iç savaşı sürecinde DAES’ e katılmak için bölgeye gelmeleri ile yabancı terörist savaşçılar olarak adlandırmaya dahil olmuşlardır. Bu adlandırmaya dahil olan Özbek yabancı terörist savaşçıların çıkış noktasına baktığımızda Afganistan’ın Sovyetler Birliği tarafından işgali ve ardından burada gerçekleştirilen yerel çatışmalar karşımıza çıkmaktadır. Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan’ın topraklarının bulunduğu Fergana Vadisi sınır anlaşmazlıklarının bulunduğu istikrarsız bir bölge olarak kalmış ve radikal grupların yuvalanmasına açık hale gelmiştir (Demirci,2012:34). Fergana Vadisi’nin bulunduğu bölgelerde yuvalanan radikal gruplara dahil olan Özbek savaşçılar daha sonra terörizm ağının farklı unsurlarında yer bularak yabancı terörist savaşçılar haline gelmişlerdir.

Şekil 1: Fergana Vadisi (Starr,2011: xi)



Özbek savaşçılar ilk olarak Orta Asya’da Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından bölgede radikal hareketlerin örneğini oluşturan ÖİH ve HT Hareketi’nin uzantıları olarak kalmıştır (Akbarzadeh,2004:702). HT, 1990’ların sonuna doğru harekete geçmiştir. ÖİH gibi Kerimov yönetimini devirmeyi ve yerine Fergana Vadisi’nde bir İslam devleti kurmayı hedeflemiştir (Internews,2018). Ancak HT şiddeti bir metot olarak kullanmayı reddeden bir strateji benimsemiş ve bu nedenle pek çok ülke tarafından terörist organizasyon olarak görülmemektedir (Baran vd.,2006:20). ÖİH ise İslam Kerimov yönetimine karşı örgütlenmiştir. 1992 yılında dört radikal grup olan Adalet, İslam Laskarları, Barak ve Tauba’nın tek çatı altında birleştirilmesiyle Tahir Yoldaşev ve Cuma Namangani önderliğinde faaliyete geçmiştir (Baran,2006:25-26). 1992 yılında Kerimov tarafından ülkeden çıkarılmalarının ardından 1998 yılında “Özbekistan İslam Hareketi” adını alarak Kazakistan, Afganistan, Pakistan ve Tacikistan’da faaliyet yürütmeye başladılar. (Wigen,2009:10) 1999 yılında Taşkent’te gerçekleştirdiği saldırı sonrasında dikkatleri üzerine toplayan örgütü ABD 2000 yılında terörist örgütler listesine dahil etmiştir (Çaman ve Dağcı,2014:17). 11 Eylül 2001 yılında gerçekleştirilen terör saldırılarının ardından gerçekleştirilen operasyonlarda ÖİH de büyük darbe almıştır. 2002 yılında Özbekistan’a saldırmama kararının üzerine İslami Cihat Birliği (İCB) Necmeddin Jalolov liderliğinde ÖİH’den ayrıldı ve Afganistan’ın Veziristan bölgesinde güçlenen El-Kaide ile iş birliği yapmaya başlamıştır (Roggio,2010). Takip eden bölümde bu iş birliğini açıklamaya geçmeden önce Özbek savaşçıların radikalleşme süreçleri ele alınacaktır.

ÖZBEK SAVAŞÇILARIN RADİKALLEŞMESİ

Sovyetler Birliği’nin dağılması sonrası Özbekistan’da yaşanan işsizlik, siyasi baskı, ideolojik çekim (ideological vacuum) ve kontrol ve denge sisteminden yoksun başkanlık sistemini ifade eden aşırı-başkanlık (hyper-presidentialism) Özbek savaşçıları radikalleştiren temel unsurlardır (Suud ve Ahmad,2018:41). Bunların yanı sıra Özbekistan’da temel meselelerden bir tanesi de Sovyet sonrası dönemde devlet inşası sürecinde takip edilen din politikaları olmuştur. İslam Kerimov önderliğinde kurulan hükümet Sovyet döneminde olduğu gibi merkezi bir sistem kurarak dini kontrol altında tutmak istemiştir. Ancak bu kontrol ve baskı unsurları

zamanla Özbekistan’da muhalif İslami hareketlerin radikalleşmesine neden olmuştur. Ayrıca devlet kontrolünde yapılan muhalefet rejim karşıtı İslami grupların “yer altına” çekilmesine neden olmuştur (Zhachava vd., 2003:39).

İlk olarak Sovyetler Birliği döneminde uygulanan Orta Asya’daki din politikalarına bakmak Özbekistan’daki dini politikaları anlamak bakımından yardımcı olacaktır. Sovyetler Birliği yönetimi altında İslam sıkı devlet kontrolü altında tutulmuştur (Akbarzadeh,2009:699). Sovyetler Birliği’nin İslam dininin yaşantısı hususundaki yaklaşımı şöyle özetlenebilir; “Başlangıç dönemi ile beraber yaşamın gereği olarak Orta Asya’da İslam şeriatının devam etmesi kısmen tolere edilmiştir. 1922-1953 arasında süren Josef Stalin döneminde ise dine karşı çok sert bir politika başlamıştır. İslami vakıflar ortadan kaldırılmış, giyim-kuşama karşı yasaklamalar getirilmiş ve İslami cemaatler dağıtılmıştır. Stalin sonrası dönemde dini politikalar yumuşatılmış ve hükümet tarafından müftülükler açılarak İslami yaşantı devlet kontrolü altında tutulmuştur” (Sartori,2010:317). 1943 yılında Sovyet hükümeti merkezi Özbekistan’da bulunacak Orta Asya Müslüman Ruhani Kurulu (Central Asian Muslim Spiritual Board- SADUM)’nu kurdu (VCA,2018). SADUM hükümetten bağımsız bir yapı olarak kurulan bir müftülük olsa da genel anlamda Moskova’nın bölgede İslam’ı kontrol etme aracı olarak hizmet etmiş ve özellikle Özbekistan’da benimsenmiştir (VCA,2018). Özbekistan’da eğitim sisteminin değiştirilmesi, İslam’ı referans alan tüm unsurların tasfiye edilmiş olması bunun bir kanıtı olarak değerlendirilmektedir (McGlinchey,2006:129). Stalin’in ölümünün ardından başlayan de-Stalinizasyon döneminde Sovyet hükümetinin dine karşı tutumu da değişmeye başlamıştır. Dine karşı politikalarda bir yumuşama görülse de kontrol altında tutulmaya çalışılmıştır. Devletin kontrolü altında yaşanan din Orta Asya’da yaşayan insanlar için kimliğin bir unsuru haline gelmiştir. Özbekistan’da yaşayan insanlar için de sürekliliğini koruyan bir gelenek ve hayat biçimi olarak kalmıştır (Olimova ve Tolipov,2011:3).

Özbekistan’da devlet destekli ve devlet kontrolü altında yaşanan bir “resmi İslam” olgusu ile hükümetin bu politikalarına muhalif bir pozisyon alan “devlet dışı İslam” olmak üzere siyasi anlamda iki tür İslam’dan söz etmek mümkündür (Hanks,2007:210). Özbekistan’da bağımsızlık sürecinin ardından gelen süreçte de Sovyet tarzı din politikaları yürütülmeye devam ettiği görülmektedir. Devlet tıpkı Sovyetler döneminde olduğu gibi dini kontrol etmek istemiş, din özgürlüğünü kısıtlayıcı politikalar gütmüştür. Sovyetler döneminde kurulan SUDAM’ın yerini Özbekistan’da Merkezi Müftülük adı verilen bir kurum almıştır. Merkezi Müftülük aracılığıyla hükümet müftülüklere Cuma hutbeleri konusunda direktif verebilmekte, devletten bağımsız İslami grupların kendi cemaatlerini oluşturmaları engellenmekte, devletin din işleri üzerinde başat belirleyici kurum olmasını sağlamakta, devletin tercih ettiği genel yaklaşıma uygun olarak din eğitimi sağlamaktadır (Çaman ve Dağcı,2014:14).

1991’den 2016’ya kadar kesintisiz olarak iktidarda olan Kerimov yönetiminde devlet kontrolü dışında dini eğitim verilmesi, devletin dini görevlileri haricinde İslami kılık kıyafetle kamusal alana çıkmayı yasaklamak gibi pek çok katı kısıtlamaların uygulandığı bir “resmi İslam” oluşturulmak istenmiştir (Çaman ve Dağcı,2014:15). Tüm Orta Asya devletlerinde kurulan rejimler kısıtlayıcı dini politikalar takip etmiş ve İslam’ı kontrol ve manipüle etmeye odaklanmıştır (Omelicheva,2010:169). Bu devlet kontrolü, dini akımların radikalleşmelerini ve kendilerini hukuk dışı yollardan ifade etmelerine neden olmuştur.

ÖZBEK SAVAŞÇILARIN TERÖR ÖRGÜTLERİ İÇERİSİNDEKİ FAALİYETLERİ

Eski ÖİH savaşçıları Orta Asya, Pakistan ve Afganistan'ın bazı bölgelerinde gönüllüler toplamaya ve onları yabancı terörist savaşçılar olmaları için eğitmeye devam etmektedir (Omelicheva,2010:170). Öte yandan HT hareketi de şiddet eylemlerini bir metot olarak kullanmayı reddetse de dini bir örgüt olarak gönüllü toplamaya devam etmiştir. Özbek yabancı savaşçılar, bir ağ örgütlenmesine sahip olan El-Kaide ve Taliban terör örgütleri içerisinde faaliyet göstermişlerdir (Sönmez,2019:145). Son olarak Suriye'de iç savaş esnasında tüm dünyada büyük ses getiren eylemlere imza atan DAESH terör örgütü içerisinde de Özbek yabancı savaşçıların* bulunduğu bilinmektedir. Bu bölümde bahsi geçen faaliyetler incelenecektir.

El Kaide/Taliban ve Özbek Yabancı Terörist Savaşçılar

El-Kaide, Usame Bin Ladin liderliğinde Afganistan sınırları içindeki yerel mücadeleyi küresel bir mücadeleye dönüştürme stratejisinde ÖİH'ni bu stratejinin bir parçası olarak desteklemiştir (Er,2020:15). ÖİH, Orta Asya'da cihat ideolojisini genişletmek için bir araç olarak değerlendirilmiş ve 1998 sonrası dönemde Afganistan'da sığınma fırsatı verilmiştir (Köstem,2010:185). Afganistan'da Afgan Talibanı lideri Molla Ömer'e bağlılık yemini ederek Taliban ile iş birliği yapmaya başlamıştır (Sönmez,2017:16). ÖİH bu dönemde, ayrıca Pakistan Talibanı ile iş birliği yaparak sınır bölgesinde Pakistan güvenlik güçlerine karşı operasyonlar düzenlemişlerdir (Binnie ve Wright,2009:2).

2009 yılında ABD, Afganistan ve Pakistan'ın ortak askeri operasyonu ile organizasyonel ve liderlik anlamında büyük darbe alan ÖİH'nin 2013 yılında Afganistan'da 850 ve Pakistan ile Orta Asya ülkelerinde, İran ve Suriye'de 2000 kadar üyesi olduğunu değerlendirilmiştir (Azamy,2015:32). 2014 yılında Taliban lideri Molla Ömer'in öldürülmesinin ardından ÖİH'nin yeni lideri Osman Gazi oldu ve DAESH lideri El-Bağdadi'ye bağlılık yemini etmiştir (Zenn,2016). Aralık 2015'te Afganistan'ın Güney Bölgesinde bulunan Zabul'da Taliban tarafından Gazi'nin öldürülmesi sonrasında ÖİH'ne yeniden Taliban'a katılması için bir uyarı yapılmıştır (Barr,2016). Bu olay ÖİH içerisinde bir ayrışmaya neden olmuştur. Abu Zar al-Burmi'yi içeren bir grup Gazi'nin DAESH'e katılma kararının artık istemediklerini söyleyerek yeniden Taliban'a katılmışlardır (Barr,2016). Taliban ve El Kaide ile yeniden anlaşmayı bölgede hayatta kalmak ve yenilenmenin anahtarı olarak gören grup kendisine İmam Buhari Tugayı (İBT) adını vererek El Kaide'den de destek almıştır (Zenn,2017). İBT Afganistan-Pakistan sınır bölgesinde varlığını sürdürmeye çalışırken aynı zamanda Suriye'de de büyüyen bir varlık oluşturmuştur (Sönmez,2017:15). ÖİH'nin içerisinden çıkan bir diğer grup da Katibat Tawhid wal Jihod (KTJ) olmuştur. El- Kaide destekli El-Nusra Cephesi'ne bağlanarak Uygur Çin Türk İslam Partisi ile yakın ilişki kurmuştur (Mori ve Tacceti,2016:10). El Kaide ile yoğun temasta bulunan bir diğer örgüt İCB'dir. Esas faaliyet alanı Afganistan olan grup 2000'lerde Pakistan'ın aşiret bölgelerinde yerleşerek burada bir grup Alman terörist eğiterek Almanya'ya saldırılar düzenlemelerini sağlamıştır. Batı'ya karşı bugüne kadarki ilk ve tek büyük komplo planı olan Ramstein Hava Kuvvetleri üssünde ABD askerlerini hedef alan planlarını Alman polisi engellemiştir (Soliev,2015:52).

Yabancı terörist savaşçıların Suriye'ye akmaya başladığı bir dönemde Özbek YTS'lar da özellikle Fergana Vadisi'nden olmak üzere Afganistan ve Pakistan bölgelerinden Suriye'ye gitmişlerdir (Zenn,2017). El Kaide

* Makalenin devam eden kısımlarında terör örgütleri içerisinde faaliyet gösteren Özbek savaşçılar yerine, kendi vatanlarının dışında faaliyet gösterdikleri, kendileriyle aynı hedefi taşıyan İslami-Cihatçı terör örgütleriyle beraber hareket ettikleri ve organize şiddet eylemlerinde bulduklarından dolayı Özbek yabancı terörist savaşçılar (YTS) terimi kullanılacaktır.

bağlantılı olan El Nusra Cephesi veya DEAŞ ile beraber Beşar Esad rejimi ve halk arasında çıkan iç savaşta muhaliflerin içerisinde karışarak liderlik pozisyonlarını üstlenmeye çalışmışlardır (Soliev,2015:39).

Suriye’de Özbek Yabancı Savaşçılar

Mısır ve Tunus’ta rejimlerin değişmesine neden olan Arap Baharı isyanları 2011 yılında Suriye’de yayılmaya başlamıştır. Suriye devlet başkanı Beşar Esad’ın göstericilere sert müdahalesinin ardından isyan tüm ülkeye yayılmıştır. İç savaşa dönen süreçte oluşan boşluktan güçlenen DAEŞ terör örgütü tüm dünyada videolar yayınlamakla propagandalar yapmış ve bünyesine yabancı terörist savaşçılar katmaya çalışmıştır. Temmuz 2017’de Türkiye İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan “Türkiye’nin DEAŞ ile Mücadelesi” isimli rapora göre 146 ülkeden 53,781 yabancı terörist savaşçı Türkiye’den geçerek Suriye’de savaşa katılmıştır (İçişleri Bakanlığı,2017). Tüm dünyadan olduğu gibi Orta Asya bölgesinden de DAEŞ’e katılan pek çok yabancı terörist savaşçılar vardır. Soufan Grubun 2017’de hazırladığı rapora göre; 1500 Özbek, 500 Kırgız, 1300 Tacik ve 400 kadar Türkmen olmak üzere 5000’den fazla Orta Asyalı yabancı terörist savaşçı Suriye’ye gitmiştir (Barrett,2017:13). Orta Asya bölgesi ülkelerinin yaptıkları açıklamalara göre, 412’si Tacik, (Asia-Plus,2015) 360’ı Türkmen (Regnum,2015) 352’si Kırgız (AKIpress,2015), 300’ü Kazak (Tengrinews,2014) ve 200’ü Özbek (UzDaily,2015) olmak üzere 1800’den fazla Orta Asyalı yabancı terörist savaşçı Suriye’ye gitmiştir.

Özbek yabancı terörist savaşçılar, Suriye’de KTJ, İmam El Buhari Taburu (İBT) ve El Nusra Cephesi ile birlikte “Fetih Ordusu” nun içerisinde faaliyet gösterdikleri bilinmektedir (The Independent, 2015). İBT’nin lideri Salahuddin Haji Yusuf, Ekim 2014’te yaptığı bir video açıklamasında örgütün Taliban’ın tarafından yetkilendirildiğini ve Suriye’deki yan kolu olduğunu duyurdu (Gulf-Times,2014). Daha sonra İBT’nin yayınladığı bir dizi video El Nusra Cephesi ile beraber aktif olarak savaştığını göstermektedir (Gulf-Times,2014). 2014 yılında İBT, Halep’te kurulan eğitim kampında yayınladığı iki videoda 50-70 arasında terörist savaşçınının tatbikat, silah ve dövüş dersleri alırken, Suriye’den dönen altı Kırgız uyruklu yabancı terörist savaşçınının polis sorgusundan elde edilen bilgilere göre yaklaşık 150-200 Özbek’ten oluştuğu söylenmektedir (Kabar.kg,2015).

2014 yılında El Bağdadi, İslam Devletini ilan ettiğinde Taliban ile ayrışma yaşadılar ve Afgan Talibanı Afganistan’ın bazı bölgelerinde DAEŞ ile çatışmalar yaşarken Pakistan Talibanı El Bağdadi’nin halifeliğini tanımadığını ilan etmiştir (Azamy,2017:32). Bu ayrışmanın ardından DEAŞ saflarında bulunan Özbek terörist savaşçılar ile bahsi geçen diğer örgütler arasında da çatışmalar yaşanmıştır. Bu çatışmalarda genel anlamda DAEŞ ile mücadele kapsamında ABD başta olmak üzere küresel aktörlerin faaliyetlerinin oluşturdukları konjonktürden yararlanmaya çalışmışlardır. Ülkenin önde gelen terörist grubu ÖİH, DAEŞ’e desteğini resmen ilan etmiş ve Afganistan’ın kuzeyinde faaliyet gösterirken, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan’da operasyonlar yürütmüştür (Alakhbar,2014).

DAEŞ’e katılan yabancı terörist savaşçıların vatandaşlığının bulunduğu ülkelerin arasında Özbekistan 19. sırada yer almaktadır (Benmelech, Klor, 2020: 1463). Özbekistanlı gençlerin DAEŞ’e katılımında Rusya’ya olan göç süreçleri önem arz etmektedir. Rusya’da en az prestijli işlerde çalışan ve o dönemde rublenin değer kaybetmesiyle geri dönüşlerin azaldığı görülmüştür (Dyner vd.,2015:8). Burada kalan Özbekler, koruma ve daha anlamlı bir yaşam umudu sunan Kafkas çetelerinin yörüngesine girmişler ve bu sayede DAEŞ’e aktif olarak katılımlarını sağlayan yolda yürümeye başlamışlardır (Turovsky,2015).

DAEŞ ile mücadele kapsamında gerçekleştirilen operasyonların ardından tüm dünyada olduğu gibi Suriye’den dönen yabancı terörist savaşçıların geri dönme hususu Özbekistan’ın güvenlik algılamalarında

da etki yapmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde Özbek yabancı savaşçıların Özbekistan'ın güvenlik algılamalarına olan etkisi incelenecektir. Bu hususta dikkat edilecek olan nokta Özbek yabancı savaşçıların terörist organizasyonlar içerisindeki faaliyetleri ile Suriye'den geri dönmeleri sürecinde Özbekistan içerisinde oluşturdukları güvenlik tehditleri olacaktır.

ÖZBEK YABANCI SAVAŞÇILAR VE ÖZBEKİSTAN'IN GÜVENLİK ALGILAMALARI

Özbekistan'ın güvenlik algılamaları içeriden ve dışarıdan gelen tehditler ile şekillenmektedir. Komşu devletleri Kırgızistan ve Tacikistan ile yaşadığı sınır sorunları ve yetersiz olan su kaynaklarının paylaşımı ile ilgili sorunlar ile etnik yapıyla ilgili sorunlar Özbekistan'ın güvenlik algılamalarını şekillendiren bölgesel tehdit unsurları arasındadır. Bu unsurların yanı sıra dünya afyon ve haşhaş ticaretinin merkezinde bulunan sınır komşusu Afganistan'dan gelip Özbekistan üzerinden Rusya ve Avrupa'ya yayılan uyuşturucu kaçakçılığı, organize suç sarmalı, HT gibi radikal gruplar Özbekistan'ı içeriden tehdit eden unsurlardır (Jones, vd., 2006: 54). Bunların yanı sıra hem bölgesel hem de küresel anlamda tehdit haline gelebilen Afganistan'da ki radikal örgütlenmeler Özbekistan'ı da tehdit etmektedir (Umarov, 2021:536).

Özbekistan'ın güvenlik algılamalarında birincil tehdit unsuru radikal örgütlenmelerdir. Afganistan'da yer alan Taliban rejimi ve Özbekistan hükümetini düşürüp yerine İslami devlet kurmayı amaçlayan ÖİH'yi eğiten ve destekleyen El-Kaide bu radikal örgütlenmelerin başında gelmektedir (Jones, vd., 2006: 51). Bağımsızlık sonrası dönemde Özbekistan'da, radikal örgütlerin oluşturduğu güvenlik tehdidi ülkenin demokratikleşme çabalarına, dış dünya ile ilişkilerine, Özbek vatandaşların hayatına ve kurumsal İslami yapılanmaların durumuna etki etmiştir (Er,2017:189). Özbekistan'ın içerisinde doğrudan oluşturdukları güvenlik tehdidinin yanı sıra bu radikal örgütler tüm Orta Asya için de bir güvenlik tehdidi oluşturmuşlardır. Öte yandan Özbekistan'ın içerisinden doğmasına rağmen bu ülkenin sınırları dışında faaliyet gösteren radikal örgütlere üye olan Özbekler “yabancı terörist savaşçılar (YTS)” haline gelmiştir. Özbek YTS'ler küresel anlamda hedefleri olan El Kaide ve Taliban gibi örgütler içerisinde “uyuyan hücre” yapılanması şeklinde barınmaya devam etmiştir. Son olarak Suriye'deki iç savaş esnasında DAEŞ saflarına katılanların oluşturdukları güvenlik tehditleri ise çeşitlidir.

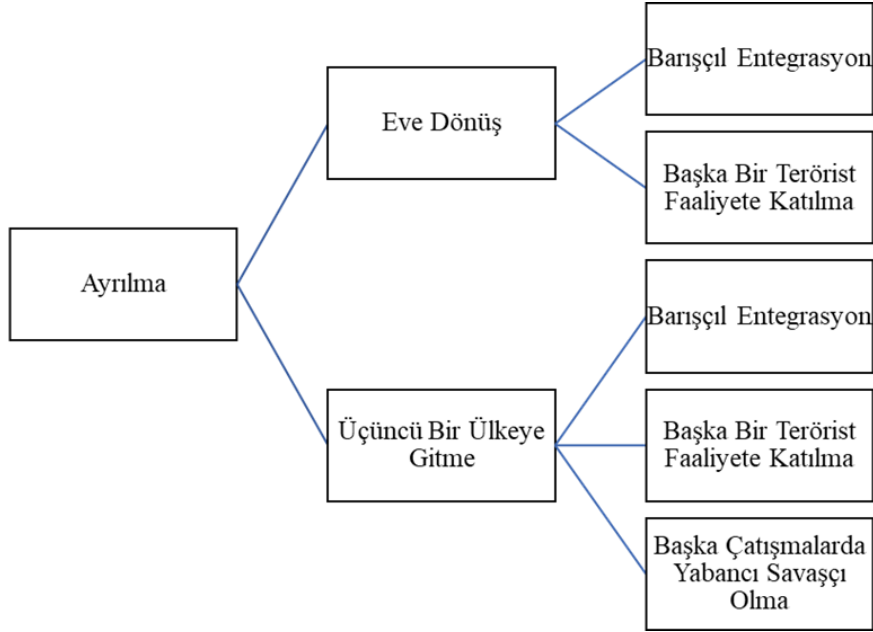
DAEŞ terör örgütü 2014 yılında “İslam Devleti” kurduğunu ve El Bağdadi'nin de kendisini halife olarak ilan etmesinin ardından tüm dünyada çeşitli eylemler planlamıştır. Özbekistan makamları da DAEŞ terör örgütünün faaliyetlerine karşılık sınırlarını güçlendirmek amacıyla önlemler aldığını duyurmuş, bu hususta Kırgız-Tacik-Özbek iş birliğinin gerekli olduğunu vurgulamaktayken, DAEŞ'in Özbekistan'a karşı saldırı hazırlığında olduğunu da ifade etmiştir (Asia Plus, 2015).

Suriye'deki yabancı terörist savaşçıların geri dönme hususunda ise oluşturabilecekleri muhtemel güvenlik tehditlerini hesaplamaya çalışarak devletler çeşitli yöntemler takip etmiştir. Geri dönen yabancı terörist savaşçıların oluşturabilecekleri güvenlik tehditleri; örgütün savunduğu ideolojinin yayılması ve taraftar toplaması bakımından destek sağlamaya çalışarak örgütün reklamını yapmaları, terör faaliyetleri, şiddet eylemleri düzenlemeleri, başka bir deyişle, çatışmaları başka bölgelere taşımaları ve bağlı oldukları örgütün lojistik faaliyetlerini üstlenmeleridir (Cona,2021:292-294).

Yabancı terörist savaşçılık üç şekilde bitebilir: Çatışma bölgesinde ölebilir, çatışma bölgesinden kendi ülkesine ya da başka bir ülkeye gidebilir (Üstün,2020:1033). Yabancı terörist savaşçıların geri dönmeleri hususunda Jeanine de Roy van Zuijdewijn ve Edwin Bakker'in “Batılı Yabancı Savaşçıların Geri Dönüşü: Afganistan, Bosna ve Somali Örnekleri (Returning Western Foreign Fighters: The Case of Afghanistan,

Bosnia and Somalia)” isimli çalışmasında yaptığı sınıflandırmaya göre yabancı savaşçılar buldukları çatışma bölgesinden ayrıldıkları takdirde kendi ülkelerine geri dönerek barışçıl entegrasyona ya da başka bir terörist faaliyete katılabilir; ikinci olarak başka bir ülkeye giderek burada barışçıl entegrasyona katılabilir, başka bir terörist faaliyete katılabilir veya başka çatışmalarda yabancı terörist savaşçı olabilir (Zuijdewiin ve Bakker,2014).

Şekil 2: Yabancı Terörist Savaşçıların Geri Dönme Sürecinde İzlenen Yol (Zuijdewiin ve Bakker,2014)



Orta Asyalı yabancı terörist savaşçıların geri dönmeleri hususunda tüm ülkeler için bir güvenlik tehdidi yaratma unsuru tabii olarak ortaya çıkmıştır. Kırgızistan’da Suriye’den dönen teröristlerin 2013 ve 2017 yılında yapılan Bağımsızlık Günü kutlamalarına saldırma planlarının engellediği ve 2013’te Bişkek’te o yılın Shangai İş Birliği Örgütü Zirvesi’ni engellediği bildirilmiştir (Kamalov,2017). Direkt olarak bir terörist faaliyete karışmasalar da geri dönenlerin etraflarında kümelenebilecek hücreler ve sözde saygınlıkları ile eylem bilgilerini yeni kitlelere aktararak yeni yabancı terörist savaşçıların oluşmasına neden olma tehdidi de bulunmaktadır (Luck,2016). DEAŞ sosyal medyada dili Rusça olan “Furat Media” ve Rusça bir dergi olan “Istok” aracılığıyla Orta Asya’da etki alanı oluşturmak istemiş, şifreli mesajlaşma ve karanlık ağ yoluyla örgüte katılımın özellikle Avrupa ve Kuzey Amerika’da bulunan Özbekler arasında arttığı belirlenmiştir (Gobel,2017).

Özbek YTS’lerden üçüncü bir ülkeye gitmeyi tercih edenlerin başka bir terörist faaliyete katıldıkları görülmüştür. İstanbul’da bir gece kulübüne yapılan saldırıda 39 kişinin, Saint Petersburg’da metroya yapılan saldırıda 13 kişinin, Stockholm’de bir kamyon aracılığıyla yapılan saldırıda 4 kişinin ve son olarak Manhattan’da gerçekleştirilen saldırıda 8 kişinin hayatını kaybetmesine neden olan terör saldırılarını düzenleyen DAEŞ üyesi kişilerin etnik Özbek ya da Özbekistanlı yabancı terörist savaşçılar olduğu belirlenmiştir (France 24,2017).

Özbekistan, diğer ülkeler gibi geri dönen YTS’lerin takibinde zorlanmışsa da onların Suriye’de kamplarda kalan aileleri için barışçıl entegrasyon sürecini başlatmıştır. Son olarak Özbekistan ABD Büyükelçisi Javlon

Vakhobov, “Suçlu bulunanların suçlarının ciddiyetine göre onları cezalandırmak yerine rehabilite etmeye ve normal hayata yeniden entegre etmeye öncelik veriyoruz.” ifadelerini kullanmıştır (Hassan,2021). Suriye’de DAEŞ savaşçıların aileleri kamplarda yaşamaktadır. Bunların içerisindeki Özbekistan vatandaşı kadın ve çocukların geri dönmelerine izin verilmiştir. 2019 yılında 92 kadın ve yaşları 1-15 aralığında olan 343 çocuğun içerisinde olduğu 435 kişi Suriye’den Özbekistan’a getirilmiştir (Imamova ve Kashgarian,2021). 2020 yılında ise 25 kadın ve 73 çocuk, 2021’de tamamı kadın ve çocuk olmak üzere 318’den fazla Özbek vatandaşının geri döndüğü açıklanmıştır (The Print,2021).

Suriye’de DAEŞ saflarında bulunan Özbek YTS’ların Özbekistan’ın güvenlik algılamalarına yaptığı etkinin hukuksal sonuçları da olmuştur. Ağustos 2015’de Özbekistan’ın vatandaşlıktan çıkarma yasasında yaptığı değişiklik bunun bir göstergesidir. Değişen bu yasaya göre terörizm dahil olmak üzere barış ve güvenliğe karşı suç işleyen bir kişi Özbekistan vatandaşlığından çıkarılabilir (Lain, 2016:398). Özbekistan’ın YTS’lara yönelik olarak çıkardığı bir diğer yasada terörist faaliyetlerin gelişimi hakkında bilgi paylaşma unsurunun mahkûmiyeti engelleyebileceği öngörülmektedir. Yasaya göre eğer bir kişi Özbek makamlarına gerçekleşmesi muhtemel bir terör faaliyetini önceden haber verirse cezalandırılmayacaktır (Lain: 2016, 398). Ayrıca kayıt dışı dini faaliyetlerin suç teşkil ettiğini öngören bir yasa da çıkarılmıştır.

SONUÇ

YTS’lar tüm dünyada devletler için güvenlik tehdidi oluşturmaktadırlar. Günümüzde buldukları ülkelerde terör eylemlerine katılma, terörist organizasyonlar içerisinde yeni savaşçılar yetiştirmeden, başka ülkelere gitmeleri ya da kendi ülkelerine geri dönmeleri sürecine pek çok tehdit unsuru barındırarak devletlerin kendilerine, bölgesel ya da uluslararası anlamda güvenlik algılamalarında ön sırada gelmektedirler. Özbek YTS’lar da hem Özbekistan hem bölgesel anlamda Orta Asya hem de uluslararası anlamda güvenlik tehdidi yaratmışlardır.

Özbek YTS’lar, Özbekistan’ın iç nedenlerine bağlı olarak yükselişe geçen radikalizmden etkilenerek Orta Asya’da terörist örgütlenmelerin yolunu açmıştır. ÖİH, Orta Asya’da radikal terörizmin ilk örneğini oluştururken, İslam Kerimov rejimi tarafından Özbekistan’dan çıkmaya zorlanmasının ardından Tacikistan gibi bölgedeki diğer ülkelerde faaliyet gösteren ÖİH daha sonra Fergana Vadisinde yuvalanarak diğer Orta Asyalı radikal savaşçılar için bir çatı haline gelmiştir. Daha sonra kendi içerisinde de farklı bölümlere gitmiş, burada El Kaide ve Taliban gibi uluslararası anlamda eylemleri bulunan bir ağ örgütlenmesine sahip olan terör örgütleri ile irtibata girerek bu terör örgütlerinin Orta Asya’daki kolu haline gelmişlerdir.

Özbek YTS’lar iç savaş sürecinde Suriye’ye gitmiş ve bir bölümü de DAEŞ’e katılmıştır. Suriye’de iç savaşa katılan diğer YTS’lar ile beraber başta Türkiye gibi bölge ülkeleri olmak üzere tüm dünya için tehdit oluşturmuşlardır. Ardından geri dönme sürecinde Özbek YTS’lar herhangi barışçıl entegrasyon sürecine girmemiş bunun yerine dünyanın farklı ülkelerine terör eylemlerine katılmış ya da sahip oldukları bilgileri DAEŞ’in medya kanalları vasıtasıyla propaganda yapmak için yaymaya çalışmışlardır. Nitekim İstanbul başta olmak üzere, Saint Petersburg, Manhattan, Stockholm, Bişkek gibi çeşitli şehirlerde DAEŞ’in terör saldırılarını yapan kişilerin etnik Özbek oldukları bilinmektedir. Bu anlamda Özbek YTS’lar Özbekistan ve Orta Asya bölgesi ile dolayısıyla dünyanın güvenlik algılamalarında bir tehdit unsuru olarak kalmaktadır. Bunun önlenmesi, bu savaşçıların El Kaide örneğinde olduğu gibi uyuyan hücreler halinde örgütlenmeye devam etmemeleri için barışçıl entegrasyon süreçlerinin hayata geçirilmesi önem arz etmektedir. Kısa vadede Özbek YTS’ların güvenlik tehdidi yaratmamaları için askeri, sınır koruma önlemlerini artırma gibi



önlemler elbette alınmaktadır. Ancak uzun vadede tehdit unsurunun ortadan kalkması amacıyla dikkatli bir barışçıl entegrasyon sürecine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu süreçte Özbek YTS'lerin radikalleşmelerine neden olan unsurların ortadan kaldırılması da ayrıca önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akbarzadeh, S. (2004). "Keeping Central Asia Stable", *Third World Quarterly*, 25(4): 689-705.
- AKIpress, (2015). "352 Kyrgyz Nationals Involved in Syria Fighting, 31 Killed in Clashes", <http://www.akipress.com/news:559007/>, (27/05/2021).
- Alakhbar English, (2014). "Islamic Movement of Uzbekistan declares support for ISIS," <http://english.alakhbar.com/node/21859>, (31/05/2021).
- Asia Plus, (2015). "İŞİD Savaşçıları Özbekistan'da Terör Saldırıları Planladı", <https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/security/20150203/boeviki-igil-planirovali-terakty-v-uzbekistane>, (30/05/2021).
- Asia-Plus, (2015). "Suriye'deki Tacik Militanların Liderlerinden Birinin Ölümüyle İlgili Bilgiler Sosyal Ağlarda Ortaya Çıktı", <https://asiaplustj.info/ru/news/tajikistan/security/20150212/v-sotssetyakh-poyavilas-informatsiya-o-gibeli-odnogo-iz-liderov-tadzhikskikh-boevikov-v-sirii>, (28/05/2021).
- Azamy, H. (2015). "Will the Islamic Movement of Uzbekistan Trade the Taliban for ISIS?", *Counter Terrorist Trends and Analysis*, 7(6): 30-35.
- Baran, Z., Starr, F.S., Cornell, S. E. (2006). "Islamic Radicalism in Central Asia and the Caucasus: Implications for the EU", https://isdpc.eu/content/uploads/publications/2006_baran-starr-cornell_islamic-radicalism-in-central-asia-and-the-caucasus.pdf, (27/05/2021).
- Barrett, R. (2017). "Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees", <https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf>, (16/12/2022).
- Benmelech E., Klor F. E. (2020). "What Explains the Flow of Foreign Fighters to ISIS?", *Terrorism and Political Violence*, 32(7), 1458-1481.
- Bill R. (2010). "Foreign Fighter's Networks Targeted in Nangarhar, Paktia", *FDD's Long War Journal*, https://www.longwarjournal.org/archives/2010/08/foreign_fighter_netw.php, (29/05/2021).
- Binnie, J., Wright, J. (2009). "The Evolving Role of Uzbek-led Fighters in Afghanistan and Pakistan", *CTC Sentinel*, 2(8):1-3.
- BM Güvenlik Konseyi 2178 Sayılı Kararı, 24/09/2014, <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2178>, (27/05/2021).
- Çaman, E., Dağcı, K. (2014). "Özbekistan'da İslam, Siyasi Sistem ve Radikalizm", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1): 8-22.
- Çona, Ö. (2021). "Yeni Savaş Eski Bir Aktör: Yabancı Terörist Savaşçılar ve Yeni Çatışmalardaki Rollerini", *Savunma Bilimleri Dergisi*, 39(1): 276-303.

- Daniil T. (2015). “How ISIS is recruiting migrant workers in Moscow to join the fighting in Syria,” *The Guardian*, www.theguardian.com/world/2015/may/05/isis-russia-syria-islamic-extremism?CMP=share_btn_tw, (30/05/2021).
- Demirci, L. (2012). “Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan’ın Kesişimindeki Sorunlu Vadi: Fergana”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 11(2):33-69.
- Dyner, A., Legieć, A., Rękawek, K. (2015). “Ready to Go? ISIS and Its Presumed Expansion into Central Asia”, *Polski Instytut Spraw Międzynarodowych Policy Paper*, 121(19): 1-16.
- Er, P. D. (2020). Bağımsızlık Sonrası Özbekistan’da İslam, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Erkin K. (2017). “Kyrgyzstan Thwarted Independence Day Terrorist Plot”, https://central.asianews.com/en_GB/articles/cnmi_ca/features/2017/09/12/feature-01, (01/06/2021).
- France 24, (2017). “Why Uzbeks Became A Key Fighting Force For IS Group”, <https://www.france24.com/en/20171101-islamic-state-group-jihad-why-uzbekistan-central-asia-key-fighting-force-radicalisation>, (31/05/2021).
- Geneva Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, (2014). “Foreign Fighters Under International Law”, https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/Publications/Academy%20Briefings/Foreign%20Fighters_2015_WEB.pdf, (27/05/2021).
- Gulf-Times, (2014). “Afghan Taliban deny sending fighters to Syria”, <http://www.gulf-times.com/afghanistan/219/details/409593/afghan-taliban-deny-sending-fighters-to-syria>, (27/05/2021).
- Jones, G. S. Oliner, O. Chalk, P. Fair, C. Lal, R. Dobbins, J. (2006) *Securing Tyrants or Fostering Reform? U.S. Internal Security Assistance to Repressive and Transitioning Regimes*, Rand Corporations, Pittsburg.
- Hanks, R. R. (2007). “Dynamics of Islam, Identity, and Institutional Rule in Uzbekistan”, *Communist and Post-Communist Studies*, 40(2):209-221.
- Kabar.kg., (2015). “Members of Terrorist Group, Who Were Trained In Syria Detained in Osh”, <http://www.kabar.kg/eng/law-and-order/full/9227>, (29/05/2021).
- Kızılgül, P. B. (2020). “Balkanlarda Yabancı Terörist Savaşçılar”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 9(1):101-124.
- Köstem, S. (2010). “Orta Asya ve Kafkaslar’da Militan İslam: El Kaide Etkisi”, *Ortadoğu Etüdüleri*, 3(2)181-204.
- Lila H., (2021). “Repatriating ISIS Foreign Fighters Is Key to Stemming Radicalization, Experts Say, but Many Countries Don’t Want Their Citizens Back”, *Frontline*, <https://www.pbs.org/wgbh/frontline/article/repatriating-isis-foreign-fighters-key-to-stemming-radicalization-experts-say-but-many-countries-dont-want-citizens-back/>, (31/05/2021).
- Lutz, B. Lutz, J. (2017). “Terörizm”, *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, (Ed.) Collins, A. (Çev.) Uslu, N., Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul.
- McGlinchey, E. M. (2006). “Islamic Leaders in Uzbekistan”, *Asia Policy*, 1(1):123-144.



- Mori, S., Taccetti, L. (2016). "Rising Extremism in Central Asia? Stability in the Heartland for a Secure Eurasia", European Institute for Asian Briefing Paper.
- Nathaniel B. (2016). "Wilayat Khorasan Stumbles in Afghanistan", Terrorist Monitor, <https://jamestown.org/program/wilayat-khorasan-stumbles-in-afghanistan/>, (29/05/2021).
- Navbahor I., Asim K. (2010). "US, UN Officials Hail Uzbekistan's Repatriation of IS Families", Voa News, <https://www.voanews.com/south-central-asia/us-un-officials-hail-uzbekistans-repatriation-families>, (31/05/2021).
- Olimova, S. Tolipov, F. (2011). "Islamic Revival in Central Asia: The Cases of Uzbekistan and Tajikistan", Documentos CIDOB Asia, 1(26):1-15.
- Omelicheva, M. Y. (2010). "The Ethnic Dimension of Religious Extremism and Terrorism in Central Asia", International Political Science Review, 31(2):167-186.
- Regnum, (2015). "Only Russia Helps Turkmenistan in the Fight against the ISIL", <http://www.regnum.ru/news/polit/1906155.html>, (28/05/2021).
- Sajjan G. (2017). "How Uzbekistan Became Ripe Recruiting Territory for ISIS", CNN Opinion, <https://edition.cnn.com/2017/11/01/opinions/uzbekistan-isis-recruiting/index.html>, (31/05/2021).
- Sartori, P. (2010). "Towards a History of the Muslim's Soviet Union: A View from Central Asia", Die Welt des Islams, 50(3-4): 315-334.
- Saud, A. Ahmad, A. (2018). "Terrorism and Transnational Groups in Pakistan", Strategic Studies, 38(4): 37-51.
- Soliev, N. (2015). "Central Asia's New Threat Landscape: An Assessment", Counter Terrorist Trends and Analyses, 7(6):36-45.
- Soliev, N. (2015). "Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan", Counter Terrorist Trends and Analyses , 1(1):50-57.
- Sönmez, G. (2017). "Violent Extremism Among Central Asians: The Istanbul, St.Petersburg, Stockholm, and New York City Attacks", CTC Sentinel, 10(11):14-18.
- Sönmez, G. (2019). "El-Kaide'den DEAŞ Sonrası Döneme: Küresel Militan Selefi Hareketin Dönüşümü ve Geleceği", Güvenlik Çalışmaları Dergisi, 2(21):134-148.
- Starr, S. F. (2011). Ferghane Valley-The Heart of Central Asia, M.E. Sharpe, New York.
- T.C. İçleri Bakanlığı, (2017). "Türkiye'nin DEAŞ ile Mücadelesi", <http://www.mia.gov.tr/kurumlar/mia.gov.tr/Genel/deas%CC%A7%207%20temmuz.pdf>, (29/05/2021).
- Taylor L. (2016). "ISIS, Losing Territory in Syria, Signals Strategic Shift", The Christian Science Monitor, <https://www.csmonitor.com/World/Middle-East/2016/0527/ISIS-losing-territory-in-Syria-signals-strategic-shift>, (29/05/2021).
- Tengrinews, (2014). "300 Kazakhstanis Joined Islamic State, Half Of Them – Women", <http://en.tengrinews.kz/military/300-Kazakhstanis-joined-Islamic-State-half-of-them-women-257571/>, (28/05/2021).

The Independent, (2015). “Turkey and Saudi Arabia alarm the West by backing Islamist extremists the Americans had bombed in Syria”, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/syria-crisis-turkey-and-saudi-arabia-shock-western-countries-by-supporting-anti-assad-jihadists10242747.html>, (28/05/2021).

The Print, (2021). “Amid growing ISIS concern in Uzbekistan, Indian & Uzbek Army conduct counter-terrorism drill”, <https://theprint.in/defence/amid-growing-isis-concern-in-uzbekistan-indian-uzbek-army-conduct-counter-terrorism-drill/622036/>, (31/05/2021).

Umarov, A. (2021) “The Afghan Factor in Uzbekistan’s Foreign Policy: Evolution and the Contemporary Situation”, *Asian Affairs*, 52(3), 536-553.

UzDaily, (2015). “About 200 Uzbek Citizen Join Islamic State”, <http://www.uzdaily.com/articles-id-31636.htm>, (28/05/2021).

Üstün, Mustafa T. (2020). “Suriye İç Savaşında Yabancı Savaşçılar”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34(3):1021-1043.

Violent Extremism in Central Asia: A preliminary survey of groups, digital dimensions and state responses, (2018), https://internews.org/wpcontent/uploads/legacy/201907/Violent_extremism_CentralAsia_Eng-2018.pdf, (27/05/2021).

Voices on Central Asia, (2018). “SADUM: An Effort To Establish Soviet Islam”, <https://voicesoncentralasia.org/sadum-an-effort-to-establish-soviet-islam/>, (17/05/2021).

Wigen, E. (2009). “Islamic Jihad Union: Al-Qaida’s Key to the Turkish World?”, *Norwegian Defence Research Establishment Report*, 10. <http://turkistanilibrary.com/sites/default/files/09-00687.pdf>, (29/05/2021).

Zenn, J. (2016). “The IMU is Extinct: What Next for Central Asia’s Jihadis?”, *The Central Asia-Caucasus Analyst*, <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13357-the-imu-is-extinct-what-new-for-central-asias-jihadis?.html>, (29/05/2021).

Zenn, J. (2017). “Abu Zer and Al-Qaeda’s Presence in Central Asia”, *The Central Asia- Caucasus Analyst*, <https://cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13420-abu-zar-al-Qaeda-central-asia.html>, (29/05/2021).

Zuijdewijn, J. R., Bakker, E. (2014). “Returning Western Foreign Fighters: The Case of Afghanistan, Bosnia and Somalia”, *International Centre for Counter-Terrorism Background Note*, *ICCT-De-Roy-van-Zuijdewijn-Bakker-Returning-Western-Foreign-Fighters-June-2014.pdf*, (30/05/2021).